

KUSZA (63) *sb f*

-fz- (57), -fs-, -ss- (2), -szh- (2)-, -sh- (1), -f- (1).

sg *N* kusza (10); -a (5), -(a) (5). \diamond *G* kusze (12), kuszy (1) *BartBydg.* \diamond *A* kuszę (6) [*w tym*: -(o) (1)]. \diamond *I* kuszą (1). \diamond *pl N* kusze (4). \diamond *G* kusz (14). \diamond *D* kusz(o)m (1). \diamond *A* kusze (7). \diamond *I* kuszami (7).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Dawna broń miotająca pociski* (60) : *BielSpr* 11, 61v *marg*; *Ballistarius* – Ten ktori kufze robi. *Calep* 122b, 122b.

a. *Ręczna; rodzaj łuku przymocowanego do łoża, napinanego ręcznie lub za pomocą korby; manuballista Mącz, Cn; arcus BartBydg; catapulta Mącz; ballista Calag; scorpiunculus Cn* (50) : *Intendere arcum, napyącz kuszą vel pogładacz BartBydg* 224, 76, 133b; *a ny go plothem opliothl a kvsch hy rvsnycz kv hobronye nyezasadzil ZapWar 1532 nr 2470; FalZioł V 43v, 109v; GroicPorz mm3; RejFig Aa4; [Witul]* wyprawił sie do Moskwy/ wzywwszy pomoc od Krola tyfiac ludzi z wloczniami/ a drugi s kufzami *BielKron* 383, 147, 248, 327v, 380v (11); *Mącz* 65c; *Za ftarych Ludzi [...]* Wfiadł na swoy Kon żywotny/ w takowym vbiorze/ Takze też y fluzyli/ na Krolewskim Dworze. Kaptur/ pás/ diščak/ hárnás/ [tylčzyk]/ ízárřzon/ kufze/ A na głowie Kápálin/ [na nim tk]wiały pułze. Siedząc pásem na koniu došpiał famořtrzała *BielSat* D3v [*idem BielRozm* 29], D4, N2v; *Ogniem też popolićie miařt y zamkow dobywáią/ puřciwřzy kilko řet kul ogniřtych z Mořdźerzow/ álbo řzypow s krotkiey hakownice álbo s kufze przypráwiřzy do tego řzyp kthorym řtrzeli na dách a zápali. BielSpr* 62v, 67, 70 [2 r.], 74; *Armbrust. Kuřsá/ Luk. Balista. Calag* 32b; *Ci z kufz beřty/ ři z łukow/ ři řię zář wręcz řieką StryjKron* 255, 176, 642 [2 r.]; *BielSjem* 38; *BielRozm* 29, 30; *Zbroia v nich łuk z řzábłá/ y řtrzały obřite/ Y ofzczepy/ y kufze/ y řzypy kończyte. KmitaSpit* A2v; *Ořtátek ludzi onych zátym poimáli/ Muřzkiety/ wilki/ kufze/ od nich odebráli. KmitaSpit* C2; *Za nimi wozy/ zbroie/ łuki/ y řzařory/ Y proce też z kufzami wieřli miedzy gory. KmitaSpit* C6, B2, C, C5v; [*przed tym nářzy z kufzą tylko ieřdźieli/ ktorą hak máiąc v páłá/ řchyliwřzy sie na koniu a kufzę o nogę záváđziwřzy dopináli. Rohátynę k temu mieli BielKron 1597 257 (Linde)*].

W charakterystycznych połączeniach: napięta kusza (2); *napiąć kuszę; z kusz(e) strzelać ((za)strzelić, ustrzelon, zastrzelenie)* (14), *zyć* (2), *zabić; kuszami strzelać.*

Zwroty: »jako(by) z kusze (lecieć)« = szybko (2); *gwoździe żelazne: [...] wyřkakuią z niego/ a iakoby z kufze do oney gori leczą: w ktorey ieřt ten kamień Magnes. FalZioł* IV 55d; *Ledwe tknął páłcem: a ten/ iáko s kufze/ Porwał Krolową wnet zá federpułze KochSz* B2.

»jakoby z kusze mogł zařtrzelić« = na odległość strzału z kuszy (1): [*Křiężę Henryk*] ktorego *Thatharzy z wielkiem krzykiem obřkoczywřzy z vphu odwlekli iakoby z kufze mogł zařtrzelić/ głowę mu vcięli MiechGlab* 12.

Wyrażenie: »kusza mała« [szyk 1 : 1] (2): [stary walecznicy] Miewáli teć Kufze wielkie y máłe/ wielkie zwałi Scorpiones, s ktorych řtrzeláli ogniřtemi řzypy na zápálenie/ Máłemi Kufzami na ludzi řtrzeláli. BielSpr 61v.

Zestawienie: »ręczna kusza« = manuballista Mącz, Cn (2): *Manubalista, Ręczna kufzá. Mącz* 23a, 41a.

W przeni (1) : Podfzedł wodz biały/ y dołtał Rycerzá. Ktory niedawno/ przez kápłáńfká kufzê/ Przed lámym Krolem dał był Bogu dułzê. *KochSz* B4.

b. *Wielka machina oblężnicza, znana już w starożytności, miotająca kule kamienne lub belki; balestrum BartBydg; ballista, scorpio Mącz; catapulta Calep* (6) : *BartBydg* 17b; Potym kościoła świętego dobywał przez wiele dni záfádzíwłzy k niemu kufze y tárány/ k temu przypráwy ku cífkániu ognía y kámieni y ine łtrzelby y proce. *BibRadz* 1.*Mach* 6/51; Balista, Kufzá/ álbo/ dziáło wielkie ktorym mury tłuká a Miałt dobwáýá *Mącz* 23a; Scorpio, Nieyáki ínstrument woyenny xtałt niedzwiadkowy máýác niektórzi kufzá zowá *Mącz* 373d, 296d; Catapulta – Kufza. [...] *Machina bellica, qua tela aut saxa excuti solent Calep* 171b.

Wyrażnie: »kusza wielka« (1): *BielSpr* 61v cf **a.** »kusza mała«.

2. *Pułapka, łapka sprężynowa na zwierzęta* (1) : Albo też kufzê żelázná ná lífá záfáwíc/ y záfá tego też nie zła kopá. *RejZwierc* 111.

3. *n-pers* (2) :

Zestawienie (2): *MiechGlab* 13; Zábit Henryk Márgrábiá Moráwłki/ Szepiółká [...] *Pietrkowic/ Piotr Kufsá/ y innych* wiele *BielKron* 360v.

Synonim: **1.a.** *samostrzał.*

AK